

Torsdagen den 3 december
Kl. 12.00

*Sammanträdet månda-
gen den 14 december*

*Tidsplan för kamma-
rens sammanträden*

1 § Justerades protokollet för den 25 november.

2 § Sammanträdet måndagen den 14 december

Anf. 1 TALMANNEN:

Med ändring av den preliminära tidsplanen tar kammarens sammanträde måndagen den 14 december sin början *kl. 10.00*.

3 § Tidsplan för kammarens sammanträden

Anf. 2 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har i dag utdelats en preliminär tidsplan för kammarens sammanträden den 11 januari–den 25 mars 1988.

4 § Föredrogs och hänvisades
Proposition

1987/88:64 bil. 1 till trafikutskottet
bil. 2 till utbildningsutskottet
bil. 3 avsnitt 1–3 till jordbruksutskottet
avsnitt 4 till kulturutskottet
bil. 5 litt. D och F till näringsutskottet
i övrigt till arbetsmarknadsutskottet

5 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna

1987/88:K24–K27 till konstitutionsutskottet
1987/88:Sk25 till skatteutskottet

6 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkanden

1987/88:6 om krav på Sovjet om ekonomisk ersättning för skador i Sverige till följd av haveriet i Tjernobyľ.

Prot. 1987/88:37
3 december 1987

Krav på Sovjet om ersättning för skador i Sverige genom haveriet i Tjernobyli

1987/88:10 om export av högteknologiska varor,
1987/88:11 om insatser för fred och frihet i Etiopien,
1987/88:12 om vissa Unesco-frågor samt

utbildningsutskottets betänkanden
1987/88:2 om vissa frågor rörande innehållet i grundskollärautbildningen (skr. 1986/87:163),
1987/88:6 om hemspråksundervisning m. m.

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling utrikesutskottets betänkande 6 om krav på Sovjet om ersättning för skador i Sverige genom haveriet i Tjernobyli.

Krav på Sovjet om ersättning för skador i Sverige genom haveriet i Tjernobyli

Anf. 3 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Konsekvenserna av kärnkraftsolyckan i Tjernobyli var av ett slag som i den tidigare svenska kärnkraftsdebatten av många experter utdömdes som praktiskt taget otänkbara. Nu inträffade den, och jag får väl medge att jag inte tror att ens många av oss som deltog i kärnkraftsdebatten bland kärnkraftskritikerna på riktigt allvar trodde att en kärnkraftsolycka i Ukraina i de sydöstra delarna av Europa skulle kunna bli ett hot mot samekulturen långt uppe i Europas nordvästligaste hörn. Men vi har kunnat konstatera att konsekvenserna av kärnkraftsolyckan i Tjernobyli, trots de stora avstånden, blivit betydande i vårt land. Vi kan redan i dag konstatera konsekvenser på det ekonomiska området. Vilka konsekvenser olyckan kan få på folkhälsans område är svårare att överblicka. Det kan dröja ett eller annat årtionde, innan vi vet det.

Det är mycket viktigt att så eftertryckligt som möjligt slå fast Sovjetunionens ansvar för vad som hände i Tjernobyli. Det har stor betydelse för framtiden att man otvetydigt lägger på länderna ansvaret för kärnkraftssäkerheten och för konsekvenserna av eventuella olyckor.

Sverige har haft en mycket låg profil på detta område. Det kan finnas anledning att beklaga detta. I det betänkande som nu föreligger med anledning av en motion från Hans Lindblad går utrikesutskottet mycket noga igenom rättsläget. Utskottet konstaterar otvetydigt att det finns en folkrättslig grund för att begära skadestånd från Sovjetunionen. Utskottet förutsätter att regeringen fortsätter att arbeta med denna fråga. Utskottet förutsätter också att man för Sovjetunionen under alla omständigheter redovisar vilka skador vi kan bedöma ha uppstått i Sverige och vilka anspråk som vi anser vara rimliga att ställa på Sovjetunionen. Sedan måste det givetvis i sista hand ankomma på regeringen att avgöra om det är riktigt att formellt också resa ett skadeståndskrav.

Jag vill slå fast att den inställning som utrikesutskottet visar är mycket klar och ganska tuff. Det är viktigt att vi, precis som man gör i andra länder, mycket tydligt markerar att vi anser att Sovjetunionen åtminstone har det

moraliska ansvaret för de skador som Tjernobylyoluckykan har åsamkat och att det egentligen även finns en folkrättslig grund för att begära skadestånd.

Jag tycker att det yttrande som utskottet har gjort är tillfredsställande. Det finns en implicit kritik mot regeringens sätt att handlägga denna fråga. Regeringen har haft en mycket låg profil. Det har egentligen inte hänt någonting under hela tiden efter Tjernobylyoluckykan. Jag förutsätter att detta yttrande kommer att läsas noggrant i regeringskansliet och att det kommer att föranleda en högre grad av aktivitet från regeringens sida än vad vi har sett hittills.

Anf. 4 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Efter Pär Granstedts mycket positiva anförande om utrikesutskottets betänkande finns det egentligen inte något annat att tillägga än att yrka bifall till utskottets hemställan, eftersom det råder full enighet om detta betänkande.

Anf. 5 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag tycker att utskottet ingående och med allvar har behandlat frågeställningarna i min motion. Jag är glad både för den utförliga redovisningen av rättsläget och för den klara viljeinriktning som finns i utskottet. Jag kommer från en del av landet som blev mer drabbat än andra delar av verkningarna av Tjernobylyoluckykan. Jag upplever att det finns en bred folklig mening att Sverige bör hävda tanken att det land som orsakar sina grannar betydande skador och kostnader också skall ha ett ansvar att söka gottgöra skadorna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 6.)

Kammaren övergick till att debattera utrikesutskottets betänkande 10 om export av högteknologiska varor.

Export av högteknologiska varor

Anf. 6 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 6.)

Beträffande utrikesutskottets betänkan 11 och 12 konstaterade talmannen att ingen talare var anmäld.

Kammaren övergick därför till att debattera utbildningsutskottets betänkande 2 om vissa frågor rörande innehållet i grundskollärautbildningen.

Anf. 7 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag har sett litet grand i riksdagens protokoll när det gäller den nya grundskollärarytbildningen. Då har jag kunnat konstatera att det i dag är nästan på dagen två och ett halvt år sedan riksdagens majoritet fattade beslut om den nya lärarytbildningen för grundskolan, en utbildning som får formen av en grundskollärarytlinje med två inriktningar, en som är inriktad på tidigare årskurser omfattande årskurserna 1-7 och en som är inriktad på senare årskurser omfattande årskurserna 4-9. Benämningarna har kommit att bli tidigarelärare och senarelärare, i sanning ganska underliga yrkesbenämningar. Det har gjorts många försök att finna andra benämningar. Jag har hört t. ex. Ringborgare för tidigarelärare och Bodströmare för senarelärare. Jag har även hört benämningarna 14-lärare och 49-lärare. Jag kan inte finna att någon av dessa benämningar är särskilt bra.

Vi moderater hävdade då beslutet fattades - och det gör vi alltjämt - att utformningen av den nya grundskollärarytbildningen inte uppfyller de krav på kvalitet som man har rätt att ställa på en lärarytutbildning. För de s. k. tidigarelärarna tillskapas en spännvidd i undervisningen fr. o. m. årskurs 1 t. o. m. årskurs 7. Vi anser att den spännvidden är för stor för att det inom ramen för de 140 poäng som står till buds skall vara möjligt att ge lärarkandidaterna en fullgod utbildning, inte bara ämnesmässigt utan kanske framför allt metodmässigt. Lägg därtill att de flesta lärare för tidigare årskurser inte kommer att ha en praktisk möjlighet att undervisa i årskurs 7 på grund av kommunernas olika organisation av grundskolan. Oftast ligger låg- och mellanstadieskolorna tillsammans, medan högstadiet finns koncentrerat till en annan plats, många gånger på obekvämt avstånd. Som vi påpekar i vår reservation går bara 20 % av eleverna i skolenheter som innefattar såväl låg- och mellan- som högstadium. Mer än hälften av eleverna går i skolenheter med enbart låg- och mellanstadium och resten i skolor som enbart är högstadieskolor.

Det kan inte vara regeringens mening att kommunerna skall behöva ändra sin skolplanering för att inrätta sig efter en ny utformning av grundskollärarytutbildningen. En samverkan i utbildningen av förskollärare och lågstadielärare förekommer i dag på många håll. En sådan samverkan omintetgörs av den nya grundskollärarytutbildningen.

Herr talman! Vi förordar en omprövning av beslutet om utbildning av lärare för tidigare årskurser och spännvidden av densamma. Med vår utgångspunkt för utbildning av lärare för årskurserna 1-6 skulle för alla dessa lärare 140 poäng vara tillräckligt för att ge kandidaterna erforderlig utbildning i bl. a. engelska, musik, bild och idrott. Det är mycket bättre för eleverna att de får lärare som är väl utbildade för årskurserna 1-6 än att få lärare för årskurserna 1-7 som har brister i sin utbildning.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

I reservation 3 framför vi vår åsikt om utbildning av lärare för senare årskurser - de må sedan kallas Bodströmare eller 49-lärare! Vi moderater anser att för behörighet att undervisa i ett ämne på grundskolans högstadium skall krävas minst 40 poäng i ämnet. I den nu beslutade lärarytutbildningen i

orienteringsämnenas anges 20 poäng, dvs. en termins studier, som tillräckligt för att man skall vara kompetent att undervisa i ett ämne. För att läraren skall vara bäst i klassen och kunna svara upp mot elevernas krav är en 40-poängs ämnesutbildning ett minimum.

Herr talman! När det gäller de samhälls- och naturorienterade ämnena skall den nya grundskolläraren under sin utbildning hinna med att studera hela fyra ämnen. Det säger sig självt att en lärare inte kan hålla sig à jour med fyra ämnen under sin yrkesverksamma tid och inte heller kunna känna samma intresse för alla ämnena. Förr eller senare blir något ämne lidande.

Det är också olyckligt att den föreslagna lärarutbildningen så hårt låses till några få ämneskombinationer. Den som tänkt sig att bli ämneslärare och vill läsa den gamla fina kombinationen svenska och historia kan inte göra det, därför att den inte finns. Vi moderater anser att det borde vara möjligt att i lärarutbildningen kombinera ämnen på ett friare sätt. Lärarnas eget intresse för sina ämnen spelar en avgörande roll för resultatet av undervisningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3, där vi, liksom i reservation 1, yrkar att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett nytt förslag till en bättre grundskolläraryt- bildning.

Anf. 8 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Lärarna är skolans viktigaste resurs. Om skolan skall lyckas med sin uppgift beror på lärarna. Den utbildning som lärarna har och det stöd som de får i sin yrkesverksamhet utgör förutsättningarna för att skolan skall kunna uppfylla de krav som formulerats i bl. a. läroplansbeslutet.

I våra motioner har vi presenterat den modell för lärarutbildning som vi anser bäst säkerställer kvaliteten på undervisningen. För klasslärarna innebär det en modifiering av ämneslärarutbildningen för årskurserna 1–6 och för högstadiet en ämneslärarutbildning med tre ämnen för årskurserna 7–9. Vid övergången från årskurs 6 till årskurs 7 kommer alltså eleverna att möta en ny kategori lärare. För att underlätta denna stadiövergång skall det finnas möjligheter för ämneslärarna i årskurs 7 att i något ämne undervisa i årskurs 6 och därmed "plocka upp" eleverna till nästa årskurs. På motsvarande sätt skall det finnas möjligheter för lärare i årskurs 6 att genom komplettering av sina ämneskunskaper få behörighet att "följa med" eleverna upp till årskurs 7.

Den debatt som följt på det förslag till grundskolläraryt- bildning som presenterats har varit den bästa illustrationen till att våra farhågor för kvaliteten varit väl grundade.

"Ett av problemen är att en klass i årskurs 7 kan ha turen att få en lärare med 60 ämnesteoritiska poäng eller ha oturen att få en som bara har drygt 20." Så skriver Lars Melin, ledamot av UHÅ:s svenskgrupp, i Svenska Dagbladet.

Sådana skillnader i utbildningsstandard är inte folkpartiet berett att acceptera. Vi för vår del står för kvalitet och likvärdig utbildning. Att läraren inte ens behöver vara bäst i klassen föresvävar tydligen den nämnda gruppens ordförande Bertil Gran:

"Det väsentliga är inte vad läraren själv kan utan att han kan stödja eleverna i deras språkutveckling och kunskapsinhämtande." Detta är hans

bidrag till utformningen av innehållet i den nya lärarutbildningen.

Också i skolöverstyrelsens uttalanden om den roll som den nya grundskolläraryt- bildningen skall spela understryks att den människo- och kunskapssyn som uppenbarligen ligger bakom den nya utbildningen starkt avviker från den liberala ideologins tro på den enskilda människans förmåga och vilja att genom goda kunskaper påverka och förändra världen. Jag skall ge ett par exempel.

I förslaget om fortbildning för redan verksamma lärare framhåller man att grundskolan och dess undervisning är ett medel att utveckla samhället, att grundskollärarna skall svara mot kraven från samhällets sida. Läraryt- bildningen skall, skriver man, klargöra sambandet mellan läroplanens utformning och uppgiften att bidra till att upprätthålla och vidareutveckla demokratin.

"Utbildningen måste göra det klart att alla lärares val av innehåll, arbetssätt och arbetsformer i undervisningen ytterst skall relateras till denna uppgift. — — — Ett sammanhållande syfte med grundskolans verksamhet är — som framhållits ovan — att bidra till att vidmakthålla, vidareutveckla och fördjupa demokratin i vårt samhälle. — — —

Den (dvs. grundskolläraryt- bildningen och fortbildningen) är avsedd att ge grundskolan ökade förutsättningar att arbeta med de uppgifter och med inriktning mot de resultat som enligt ovan skall komma samhället till godo."

För oss i folkpartiet är det främmande att så ensidigt betona att skolan är till för att utveckla samhället och tillgodose samhällets behov. För oss är det självklart att all läraryt- bildning och fortbildning skall ha barnets behov, kunskapsförstärkning och upplevelsehunger som första utgångspunkt och att skolans huvuduppgift är att till alla elever förmedla goda kunskaper och färdigheter. Vi anser att en undervisning som tar den enskilda människan till utgångspunkt också kommer samhället till godo.

När vi häromveckan i kammaren diskuterade SÖ:s förslag till ny tjänstekonstruktion framhöll skolministern att departementet endast såg detta som ett utredningsförslag. Jag måste då fråga Lars Gustafsson, socialdemokraternas företrädare här i kammaren, om SÖ:s syn på grundskolelärares huvuduppgift också skall ses som ett utredningsförslag?

Det är bara att beklaga att socialdemokraterna och centern inte har någon större respekt för värdet av gedigna kunskaper. Bägge partierna har dock uttalat sig positivt till ett närmare samarbete mellan Sverige och EG. Hur tror ni att svenskar som gått i skola med de nya lärarna skall kunna hävda vårt lands intressen i konkurrens med personer från skolor i Tyskland, Schweiz och Frankrike, där man inte skulle drömma om att ge behörighet åt en lärare som har endast en termins studier i sitt undervisningsämne? Eller ta Japan, där man inte anser att en lärare kan ha mer än ett ämne. Det är omöjligt att hålla sig à jour med utvecklingen i mer än ett ämne, säger man där. Hur skall då en svensk lärare med fyra ämnen kunna spänna över sex årskurser och dessutom följa utvecklingen och läsa nyutkommen litteratur?

Resultatet är kristallklart. Våra barn får nöja sig med lärare med grundläggande kunskaper och sämre förutsättningar att väcka elevernas kunskapsförstärkning samt därmed sämre förutsättningar att klara sitt jobb.

När det gäller den gymnasiala yrkesutbildningen hävdar ni med bestämd-

het hur oundgängligt nödvändigt det är att göra den treårig. För en elektriker eller en processtekniker behövs det sex terminer för att få behörighet i ämnet, medan senareläraren får klara sig med en termin.

Lärare med ett praktiskt estetiskt ämne behöver fyra terminers studier, anser ni, men en lärare som skall undervisa i t. ex. historia skall klara sig med en termins studier. Vad är det för märklig syn på kunskaper?

Tänk efter, ni inom majoriteten! Vilka av era lärare från skolan är det ni kommer ihåg i dag? Det är naturligtvis de som hade de bästa kunskaperna, de som kunde ge något mer än det som stod i läroboken, de som kunde väcka viljan att söka vidare. Själv minns jag bäst min historielärare. Hon kunde med en lysande ordmålning ge förutsättningarna för det politiska skeendet vid en given tidpunkt i samtliga länder i Europa. Och alla hennes elever brann av iver att själva ta reda på vad som hände sedan. Där var det inte fråga om en termins studier, inte!

Häromdagen var utbildningsutskottet på studiebesök i Spånga. Där träffade vi Ove Sandström, som med entusiasm och enorma kunskaper demonstrerade den biologiska institution han byggt upp på skolan. Alla jordens klimatzoner var representerade med levande djur och växter. Där fanns också ett råttlaboratorium för genetiska studier. De flygande hundarna fick bli utgångspunkt för studier av ekolodssystemet. Det var svårt att få eleverna därifrån när lektionerna var slut.

Det är sådana upplevelser som kommer att bli alltmer sällsynta i en skola där eleverna måste nöja sig med lärare med en termins studier.

Folkpartiet har i alla sammanhang hävdat att det måste vara god kvalitet på den undervisning som ges i vår obligatoriska skola. Det klarar man bäst genom att ha lärare med god utbildning och djupa ämneskunskaper.

Majoritetens förslag innebär att man ger avkall på de kraven. Tidigarelärarna skall i alla ämnen spänna över ytterligare en årskurs, och senarelärarna skall undervisa i fyra ämnen i stället för tre och hålla ämnena aktuella i sex årskurser samtidigt i stället för tre.

Det är klart att detta går ut över kvaliteten. Folkpartiet kan inte acceptera det. Vi vill ge lärarna reella möjligheter att fullgöra sin uppgift som utbildare. Till den absolut omistliga utrustningen för alla lärare hör faktiskt ämneskunskaper långt utöver klassrummets existensminimum.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 3.

Vi har också ett särskilt yrkande som behandlar frågan om lokaliseringen av lärarutbildningen. Vi redovisar där skälen till att vi inte har tagit ställning till de konkreta förslagen, som dessutom gäller en utbildning som vi har reserverat oss mot.

Anf. 9 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall först mycket kort ge ett par kommentarer till de föregående inläggen och de reservationer som har berörts där. Vis av skadan från föregående debatt skall jag avstå från att göra några värdeomdömen. Det är ju inte alltid så populärt. Jag skall bara peka på ett par konsekvenser, så får andra dra slutsatserna därav.

I den första gemensamma reservationen talar reservanterna varmt om kvalitet, och det har både Birgitta Rydler och Ylva Annerstedt gjort nu. De

påstår att man i beslutet om lärarutbildningen har satt enhetlighetsprincipen före elevernas behov av lärare som har fått en lämplig utbildning för sina uppgifter i de olika årskurserna. Det är faktiskt detta som mycket av denna debatt handlar om – att ge eleverna lärare som har fått en lämplig utbildning, i det här fallet i engelska. Men där är inte moderaterna och folkpartisterna särskilt benägna att se till att kvaliteten höjs. Om man hade stött det förslag som centern och vpk har fört fram i det här fallet hade det blivit en väsentlig förbättring av tidigarelärautbildningen, till fromma just för eleverna – exakt det som man pekar på i reservationen. Men man är som sagt inte särskilt benägen att medverka här, utan med sitt tysta stöd hjälper man regeringen att se till att lärarutbildningsreformen blir litet sämre än vad den hade behövt vara.

I det särskilda yttrandet redovisar man från moderaterna och folkpartiet att man visserligen har lagt förslag om hur alternativa lärarutbildningar skall utformas men att man inte har någon uppfattning om konsekvenserna, som man inte kan överskåda. Därför avstår man också från att ha en åsikt ens om hur många lärare vi kan behöva i framtiden. Det tycker jag också är betecknande.

Jag skall sedan gå över till det som jag anser vara huvudfrågorna i dag, nämligen engelskans ställning i lärarutbildningen samt dimensioneringen och lokaliseringen av utbildningarna.

Jag måste här vända mig till Lars Gustafsson som majoritetsföreträdare, även om jag tycker att det på något sätt blir litet orättvist. Jag vet ju att Lars Gustafsson har precis samma uppfattning som jag i de här frågorna. Det har han nämligen gett uttryck för i det föregående betänkande som behandlade lärarutbildningen och som också är refererat i det aktuella betänkandet. Då var vi helt överens om att lärare för tidigare årskurser måste ha kompetens att undervisa i engelska i årskurserna 1 och 6, eftersom en så stor andel av dagens skolenheter omfattar endast låg- och mellanstadiet. Jag antar att Lars Gustafsson fortfarande är överens med mig om att det bör vara på det sättet.

Detta har riksdagen också talat om för regeringen, och regeringen har sedan gett ett uppdrag till UHÄ att utforma en utbildningsplan. UHÄ har då konstaterat att detta förslag egentligen är det allra bästa och att det borde vara på det sättet. Men, framhålls det, man har genom den ram som gäller i övrigt känt sig förhindrad att lägga fram ett sådant förslag. Man gör alltså det näst bästa, föreslår ett som vi tycker otillfredsställande sätt att komma runt det hela på. Man talar ju om att ungefär en fjärdedel av de här lärarna skulle få kompetens. Detta får man respektera. Men jag tycker att den naturliga följden borde ha varit att regeringen hade kommit tillbaka hit till riksdagen och redovisat skälen till att man inte kan uppfylla de krav som riksdagen har ställt samt bett om att frågan återigen prövas. Därvid skulle det finnas två alternativ: att göra som UHÄ nu föreslår eller att förlänga utbildningstiden, som vi föreslår. Men det har regeringen inte gjort, utan man har bara i en skrivelse till riksdagen meddelat hur man har gått till väga. Nu har vi möjlighet att ändå diskutera detta, eftersom det finns motioner kvar att behandla sedan i våras, vilket gör det möjligt att ta upp den här frågan. Men detta var i varje fall inte regeringens avsikt.

Den nonchalans som regeringen med detta förfaringsätt visar gentemot

riksdagen tar sig ytterligare uttryck genom att utbildningsministern inte ens har kommit hit i dag för att delta i diskussionen och svara på de frågor som vi tycker att det finns anledning att ställa. Därför måste jag naturligtvis i stället rikta dessa frågor till Lars Gustafsson, även om jag tycker att han inte är särskilt medskyldig.

För att i någon mån avskräcka oss i utbildningsutskottet från att lägga fram förslag om förlängning av utbildningstiden har man från utbildningsdepartementet redovisat ett antal kostnader som det här skulle föra med sig. Jag skall inte fördjupa mig särskilt mycket i dessa, eftersom Lars Gustafsson inte heller kan rå för att denna beräkning har gjorts. Låt mig bara konstatera att den kostnad för utbildningen som man här redovisar är felaktigt beräknad. Den är baserad på årsstudieplatser. Här handlar det ju om 20 poäng. Det gäller alltså ett halvt år, vilket gör att den beräknade utbildningskostnaden i stort sett skall halveras. Enligt uppgifter från UHÄ skulle merkostnaden för utbildningen bli ca 12 milj. kr.

Denna kostnad skulle dessutom falla ut hösten 1992. Det låter inte alltför avskräckande att förutse att vi då skulle kunna finansiera merkostnaden. Det har också redovisats, att om man ger de nya lärarna en bättre utbildning i engelska, skulle det uppstå ett fortbildningsbehov när det gäller de nu tjänstgörande lärarna. Jag måste fråga Lars Gustafsson: Uppstår inte detta fortbildningsbehov i alla fall? Nog måste väl de lärare som nu undervisar i engelska på lågstadiet och på mellanstadiet ha dessa fortbildningsbehov vare sig vi förändrar den nya lärarutbildningen eller inte. Skall de siffror som nu anges, dvs. 90 alternativt 120 milj. kr., uppfattas som ett mått på vad fortbildningsinsatserna för samtliga i dag yrkesverksamma lärare skall få kosta? Skall detta tas som ett uttryck för regeringens vilja när det gäller att satsa de pengar som behövs, eftersom man nu har satt prislapp på fortbildningen av lärare i just engelska?

En annan fråga som man även måste ställa sig gäller uppgiften – som även den finns i detta papper från utbildningsdepartementet – att det omedelbart uppstår en lönekostnad, om vi ger dessa lärare en bättre utbildning. Man har därvid värdesatt dessa 20 poäng till att motsvara en lönegrad för samtliga lärare, vilket skulle innebära en merkostnad på i runt tal 96 milj. kr. Jag kan förstå om lärarnas fackliga organisationer slickar sig om munnen, för också här har de ju så att säga fått veta vilket pris som sätts på den nya lärarutbildningen. Varje ytterligare 20-poängsbetyg som utbildningen innehåller berättigar till en lönegrad – det är ju vad som i princip går att utläsa av detta papper. Det är rätt uppseendeväckande att man från regeringens sida lämnar sådana uppgifter.

UHÄ-förslaget innebär att ungefär en fjärdedel av de nya lärarna skall få denna kompetens i engelska. Man säger att detta bör räcka för att kunna förse de skolor med lärare som har en sådan organisation och är så belägna att de inte kan klara engelskundervisningen på annat sätt. Då blir min fråga till Lars Gustafsson: Om man nu kan styra utbildningen så, att en fjärdedel av kandidaterna ägnar sig åt denna längre utbildning i engelska, hur i all sin dar skall man sedan kunna se till att just dessa lärare hamnar på de rätta skolorna? Skall man ge dem ett slags yrkesförbud, förbjuda dem att tjänstgöra på andra skolenheter? Annars kommer ju den här ekvationen inte att gå ihop.

På de andra skolorna, de skolor där denna fjärdedel lärare inte skall finnas, kommer det inte att tjänstgöra tidigarelärare med kompetens i engelska. Av detta kan man väl dra slutsatsen att engelskundervisningen då skall skötas av lärare med utbildning för senare årskurser. Och dessa börjar som bekant att undervisa i årskurs 4. Konsekvensen av detta blir att man i realiteten sanktionerar en förändring av läroplanen. Läroplanen säger att engelskundervisning skall börja i årskurs 3. På tre fjärdedelar av skolorna kommer man nu inte att ha kompetenta lärare. Alltså flyttar man engelskundervisningen till årskurs 4. Då säger naturligtvis någon här, att detta ju redan sker i dag. Jo visst, men detta är fel, och det borde egentligen vi som är ledamöter av utbildningsutskottet i stället beivra. I den gällande läroplanen står det ju att engelskundervisning skall börja i årskurs 3 om det inte finns särskilda skäl som talar emot detta. Som särskilda skäl anges t. ex. att man har en mycket hög andel av invandrabarn, så att barnen har svårigheter att, förutom sitt eget språk, lära sig svenska. Att samtidigt också lära sig engelska skulle bli en alltför stor belastning. Men här skaffar man sig plötsligt ett helt annat skäl, dvs. att det inte kommer att finnas kompetenta lärare. Frågan till Lars Gustafsson blir alltså: Är avsikten att undervisningen i engelska fortsättningsvis som regel skall starta i årskurs 4 och läroplanen därmed förändras?

Det finns många ytterligare saker som skulle kunna tas upp beträffande detta. Men min taletid rinner i väg, varför jag bara skall säga några ord om dimensioneringen. Redan när vi förra gången fattade beslut, vilket innebar att ämneslärare skulle försvinna från Karlstad och att lärarutbildningarna i Kalmar samt Gävle-Sandviken skulle läggas ned, sade vi från centerpartiets sida klart ifrån att beslutet var felaktigt, eftersom det grundade sig på siffror för dimensioneringen som inte längre håller. Det var inte särskilt svårt att vara förutseende vid detta tillfälle. Men det fanns ändå en majoritet i riksdagen som tyckte annorlunda. Jag frågar Lars Gustafsson: Har man inte upptäckt att det nu finns ännu tydligare signaler om att vi är på väg mot en lärarbrist? UHÄ talar i sin anslagsframställan mycket klart om att vi nu kraftigt måste öka dimensioneringen av lärarutbildningen. Därför känns det med förlov sagt litet konstigt att utskottsmajoriteten kategoriskt och utan några som helst argument vidhåller de tidigare ställningstagandena. Man konstaterar bara att beslut har fattats tidigare och att detta står fast. Man för icke med något enda ord ett resonemang om den förändrade situation som vi nu befinner oss i. Då blir min fråga till Lars Gustafsson: Har man från utskottsmajoritetens sida inte upptäckt att vi framdeles kommer att få ett betydligt större behov av lärare än det som låg till grund för det tidigare beslutet?

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 4, 5 och 6.

Anf. 10 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Det finns anledning att något kommentera det som Larz Johansson tog upp när det gäller förslaget om utvidgning av lärarutbildningen i engelska. Vad han nogsamt undvek att tala om är att vårt förslag faktiskt också ger utrymme för engelskundervisning åt alla lärare som skall undervisa mellan årskurs 1 och årskurs 6. Vi menar nämligen att deras spännvidd skall

begränsas till att omfatta årskurserna 1–6, och däri ingår utrymmet för engelska.

Om riksdagen bifaller majoritetens förslag kan man råka ut för att i årskurs 7 få en lärare som har utbildning i engelska om antingen 15 poäng eller 40 poäng. Enligt Larz Johanssons förslag kunde man möjligen minska skillnaden med 5 poäng, eftersom de s. k. tidigarelärarna skulle få utbildning om 20 poäng i engelska.

Det är fortfarande folkpartiets förslag som erbjuder den högsta kvaliteten.

Anf. 11 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är mycket väl medveten om hur folkpartiets förslag ser ut. Det förslaget nedröstades när vi fattade beslut om lärarutbildningen och är alltså inte längre aktuellt. Vad som nu är aktuellt är en skrivelse från regeringen där vi kan konstatera att regeringen inte följer det tidigare riksdagsbeslutet om att ge alla s. k. tidigarelärare kompetens att undervisa i engelska i årskurserna 1–6. Om man i folkpartiet är angelägen om att ge lärarna den möjligheten, borde man ha förenat sig med oss i den kritik som vi har riktat mot regeringen i det utskottsinitiativ som centern och vpk ville väcka i utbildningsutskottet. Då hade frågan förts tillbaka till regeringen med en beställning om att utbildning i engelska skall ingå för alla lärare. Det fanns inte tillstymmelse till sådan vilja hos folkpartiet.

Anf. 12 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Detta visar ju bara att folkpartiets förslag, som återfinns i reservationen, om att regeringen bör presentera ett nytt förslag till grundskolläraryt-
bildning är välgrundat.

Anf. 13 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Med folkpartiets agerande blir det inte något nytt förslag från regeringen. Om vi i alla de fyra oppositionspartierna hade enat oss på den här punkten, hade vi kunnat begära, vilket centern föreslog, att regeringen skulle återkomma och visa på vilket sätt riksdagsbeslutet beträffande utbildning om 20 poäng i engelska skulle förverkligas.

Anf. 14 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! När regeringen föreslog ny utbildning för lärare i grundskolan utsattes det förslaget för en genomgripande kritisk granskning. En del av kritiken får väl betraktas som ganska perspektivlös och i stort sett syftande till att gottgöra egna skrånintressen. Sådan kritik får lämnas därhän, eftersom riksdagen måste föra en politik med nationella perspektiv. Riksdagen har dessutom att följa upp tidigare beslut inom sina fackområden.

I frågan om ny lärarutbildning för grundskolan ledde dessa senare nämnda beaktanden till att en bred uppgörelse kunde träffas om hur den nya utbildningen skulle se ut. Bakom detta beslut stod socialdemokraterna, centern och vi i vpk. Beslutet innebar långtgående förändringar av det ursprungliga regeringsförslaget. Riksdagen förlängde lärarutbildningen i förhållande till ursprungsförslaget. Dessutom betonade riksdagen ämnesan-
knytningen i lärarutbildningen. Vissa kompetensområden för de blivande lärarna pekades speciellt ut.

Ett sådant område är kompetens för de s. k. tidigarelärarna att undervisa i engelska. Av den redogörelse som regeringen lämnat till riksdagen framgår att denna kompetens inte ingår i regeringens förslag till ny läraryt- bildning. I detta avseende följer alltså inte regeringen riksdagens beslut.

Från vpk:s sida insåg vi redan när regeringens proposition behandlades att situationen skulle bli denna, och vi föreslog följaktligen en utbildning om 160 poäng för de s. k. tidigarelärarna. Vi följer nu upp vår ståndpunkt genom att föreslå en utbildning som ger lärarna kompetens att undervisa i engelska.

På denna punkt kan man nu konstatera att det inte längre finns någon bred enighet i riksdagen. Man får förmoda att socialdemokraterna nu själva är beredda att förorda en läraryt- bildning som saknar den politiska bas som ursprungsförslaget hade. Det handlar inte bara om en utarmning av utbildningen i ämnehänseende, utan det handlar också, såvitt det nu går att bedöma, om ytterligare ett hinder för att skapa färre tjänstekonstruktioner för lärare i grundskolan.

Det är förundrande att se hur folkpartiet och moderaterna agerar i detta sammanhang. De väljer att helt ställa sig vid sidan om, och det förslag till utbildning som de presenterar saknar helt möjlighet att vinna majoritet i riksdagen. Ville dessa partier verkligen åstadkomma en förbättring av läraryt- bildningen, kunde de få till stånd en ökning av ämnesfördjupningen i läraryt- bildningen genom att ansluta sig till vår och centerns gemensamma reservation om en förlängning av utbildningen för de s. k. tidigarelärarna.

Tyvärr verkar det som om folkpartiet inte tänker utnyttja detta tillfälle. Genom sitt agerande följer folkpartiet heller inte upp sin tidigare kritik beträffande för få poäng i enskilda ämnen. Det är att beklaga att moderater och folkpartister väljer att moralisera i stället för att praktisera politik.

Herr talman! I betänkandet föreslår vi tillsammans med centern ytterligare orter för lokalisering av dels den nya grundskolläraryt- bildningen, dels ämnesläraryt- bildningen. Att lokalisering av högre utbildning är ett verksamt regionalpolitiskt instrument är ett känt förhållande. Det är naturligtvis ett av motiven när vi föreslår att läraryt- bildning av grundskollärare förläggs till Kalmar och Gävle-Sandviken. Regionalpolitiska hänsyn ingår naturligtvis också som ett motiv när vi föreslår att utbildning av ämneslärare förläggs till Karlstad. Vi vet också att det inom en snar framtid kommer att behövas fler utbildningsplatser för lärare i grundskolan än vad dagens dimensionering av denna utbildning medger. Trycket kommer att öka när det gäller fortbildningsinsatser för i dag verksamma lärare, och närhet till utbildning är en inte oväsentlig faktor när det gäller människors benägenhet att ta del av utbildningsutbudet. Det är enligt vår mening så att en ökad närhet till läraryt- bildning ger bättre möjligheter att rekrytera studenter med exempelvis naturvetenskaplig gymnasieutbildning som bas.

När det gäller ämnesläraryt- bildning i Karlstad och vårt förslag att sådan utbildning bör anordnas där kan sägas följande. Förutom att vi beaktar regional- och fördelningspolitiska skäl handlar det om att vi vill stärka den ämnesteoretiska kompetensen vid högskolan. Vi ser det som naturligt att högskolan inom en snar framtid får fasta forskningsresurser, innan man hinner att i väsentliga delar av sin verksamhet göra sig beroende av det lokala näringslivet. En ökad ämnesteoretisk kompetens gynnar läraryt- bildningen

för grundskolan. Tillsammans med fasta forskningsresurser bidrar den aktivt till att "avgymnasifiera" högskolan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där vpk finns med.

Jag vill avsluta mitt anförande med att ställa ett par frågor till Lars Gustafsson.

Vad är det för fel i att förlänga lärarutbildningen med avseende på kompetensen i engelska för de s. k. tidigarelärarna? Vad är det för fel att redan nu fatta detta beslut, så att man bättre kan utnyttja utbildningen i framtiden?

Anf. 15 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Björn Samuelson sade att det är att beklaga att folkpartiet lägger fram förslag som inte kan vinna majoritet i riksdagen. Jag skulle med fog kunna säga detsamma till Björn Samuelson. Det finns en lång rad frågor där vpk inte har den minsta chans att få majoritet i riksdagen för sina förslag utan där man i stället kunde ansluta sig till exempelvis folkpartiets förslag, om man vill ha större framgång. Vårt förslag hävdar att vi skall ha en grundskola där lärarna har goda grundkunskaper. Det fortsätter vi att hävda, även om vi i det här fallet inte kan få en majoritet att ansluta sig till det förslaget.

Anf. 16 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedts replik visar att man i folkpartiet inte vill vara med och påverka kvaliteten i lärarutbildningen såsom den nu kommer att se ut.

Det finns ytterligare exempel i detta betänkande där folkpartiet inte vill vara med och påverka därför att man inte får just den utbildning man vill ha. På annat sätt kan jag inte tolka den situationen att folkpartiet också struntar i om vi får en lärarutbildning i Kalmar och Gävle-Sandviken eller en ämneslärarutbildning i Karlstad.

När det gäller ämneslärarutbildningen kan väl inte folkpartiet ha någonting emot att man stärker den ämne-teoretiska kompetensen vid högskolan i Karlstad genom att förlägga ämneslärarutbildningen dit? Om ni har invändningar mot högskolan i Karlstad eller ämneslärarutbildningen som sådan, så vore det intressant att få ta del av dessa invändningar.

Anf. 17 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! De grundläggande besluten om en ny lärarutbildning togs ju av riksdagen på våren 1985, och skälet till att det nu kommer upp vissa frågor som berör lärarutbildningen är dels regeringens skrivelse till riksdagen i frågan, dels att ett antal motioner har väckts under den allmänna motionstiden. Det finns ingen anledning för mig att nu gå igenom hela frågan om lärarutbildningen på nytt. Jag gör i stället så att jag går direkt på en del av reservationerna och kommenterar dem.

Moderaterna och folkpartiet har 1985 tagit avstånd från den beslutade lärarutbildningen, och som vi hörde följer de nu upp sina tidigare ståndpunkter i två reservationer, nr 1 och 3. Jag tycker det är föga mening i att ha en debatt i de grundläggande avseenden som utgör skillnaden mellan å ena sidan

s, c och vpk och å andra sidan m och fp. Det har inte kommit till särskilt mycket nytt sedan våren 1985 i dessa grundläggande avseenden som motiverar att man tar upp en stor debatt nu igen.

I reservation 2 har centern och vpk förordat en ökning av utbildningen för tidigarelärare med 20 poäng till 160 för att rymma engelskan för alla lärarstudier. Socialdemokraterna kan av kostnadsskäl inte tillstyrka detta förslag.

Utskottet begärde och fick från departementet en kostnadssammanställning, som var uppdelad på utbildningskostnader, studiemedelskostnader, fortbildningskostnader och lönekostnader. Vissa av dessa poster kunde man beräkna, men för andra var det mera skattningar och antaganden om framtiden som gjordes. Jag har ingen anledning att gå in på siffrorna – det är inte utskottets siffror utan departementets. Larz Johansson uttryckte det så att siffrorna var till för att avskräcka utskottet. Jag vet inte det. Syftet var att få något slags uppfattning om kostnaderna. När förslaget om förlängning kom föreställde man sig ju att det skulle bli några kostnader som kommer till, och det var väl bra att få någon uppfattning om dem? Men jag lämnar alltså siffrorna därhän. Jag konstaterar bara att det uppstår vissa kostnadspåslag – vilket Larz Johansson också medgav – och vi har alltså inte möjlighet att biträda dem. Utskottet har inga egna resurser att presteras egna kostnadssammanställningar, och delade meningar kan alltid finnas om enskildheter i sådana här sammanhang. Även om man avstår från alla försök att göra några bedömningar av kostnadsposterna, blir det som jag sade ändå vissa ytterligare kostnader som man inte kommer ifrån om man förlänger utbildningen.

När en förlängning således inte står oss till buds, får vi överväga andra möjligheter. Det som vi har pekat på är ytterligare fortbildning av lärare, anlitande av senarelärarna i vissa sammanhang och en viss styrning av lärarna med tillval i engelska. Utskottet utesluter inte heller att man sedan en viss erfarenhet vunnits kan fundera på att överväga andra lösningar inom den givna tidsramen på 140 poäng.

Detta har debatterats ganska mycket utifrån ett perspektiv, nämligen problemet med låg- och mellanstadieskolor i vissa regioner. Jag medger att man inte skall blunda för att det finns problem med dem. Det är ingenting akut, men på sikt kan det givetvis bli problem, och därför är detta värt att ha under observans. Uttalandena från centern och i någon mån från vpk tycker jag är något överdrivna. De nya lärarna blir ju i början en liten del av lärarkåren, det skall man komma ihåg. Dessutom borde väl också några senarelärare kunna komma till låg- och mellanstadieskolorna. Jag menar att det finns tid att överväga åtgärder om fördelningen av nya lärare skulle bli sådan som verken och vpk befarar.

I anslutning till vad Larz Johansson sade om hur lärarna kommer att fördela sig på skolanläggningar kan man ändå ha den uppfattningen att de lokala myndigheterna borde ha någon möjlighet att påverka placeringen av lärarna på skolenheter. Alldeles utan möjligheter är de väl inte. När man hör en del inlägg kan man göra den reflexionen att det verkar som om det här skulle vara det allra sista beslut vi över huvud taget kommer att ta när det gäller lärarutbildningen. Det får naturligtvis bli så i detta som i många andra

sammanhang, att man får vara beredd till omprövning av beslut om dessa visar sig vara mindre ändamålsenliga.

Till slut några ord om frågan huruvida förslaget står i överensstämmelse med riksdagsbeslutet, som ju har figurerat i några anföranden. Vad man kan konstatera är att riksdagen tidigare har beslutat att 140 poäng skulle vara ramen. Sedan har man sagt att lärare för tidigare årskurser skall ha kompetens att undervisa årskurserna 1–6 i engelska. Detta leder till frågan: Vad är kompetens?

UHÄ menar uppenbarligen att 15 poäng är vad som behövs. Det säger också departementschefen. UHÄ anser sig vara för sin del förhindrat att lägga fram förslag att alla skall ha detta, därför att man anser att det skulle gå utöver den ram som riksdagen har angett. UHÄ lämnar därför förslaget att en fjärdedel skall ha denna behörighet.

Centern och vpk anser tydligen att också detta strider mot riksdagsbeslutet.

Uppenbarligen har UHÄ resp. c och vpk olika tolkningar av riksdagsbeslutet i dess andra del. UHÄ anser tydligen att den del av riksdagsbeslutet som anger ramen till 140 poäng är det övergripande och det man håller sig till, annars skulle man ha föreslagit någonting annat än det man nu har gjort.

Men om riksdagen tar ett nytt beslut i denna delfråga är det ju detta som gäller, och sedan kan man tills vidare lämna därhän spekulationer huruvida detta står i överensstämmelse med det tidigare riksdagsbeslutet eller inte. Detta får i så fall prövas i annan ordning, som har antytts i något sammanhang.

Jag vill med detta kort och gott yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 18 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Först den formella frågan. Frågan är inte huruvida centern och vpk har en annan uppfattning än UHÄ, utan huruvida vi har en annan uppfattning än regeringen. UHÄ har fått ett uppdrag av regeringen att lägga fram ett förslag. Det är regeringen som har tolkat riksdagens beslut. Det har man gjort på det sättet att man inte har ansett det vara nödvändigt att återkomma till riksdagen med ett förslag utan enbart med en skrivelse, och denna i sin tur hade inte gett oss möjlighet att diskutera här i riksdagen, eftersom vi inte kan väcka motioner med anledning av skrivelser. Det fanns som sagt gamla motioner, som låg till grund för vårt agerande.

Kostnadsfrågan är inte oväsentlig, Lars Gustafsson, eftersom det är det enda reella skäl som majoriteten anför för att inte göra den förändring som annars skulle ha varit alldeles nödvändig. Då är det naturligtvis en viss skillnad om kostnaden är ca 12 milj. kr., som UHÄ anger, eller 266 milj. kr., som departementspapperet anger. Det tror jag nog också Lars Gustafsson kan ge oss rätt i.

Beträffande den fjärdedel av lärarna som skulle få kompetens är det naturligtvis så, att kommunerna själva i viss mån kan påverka förhållandena. Man kan utannonsera tjänster och söka lärare som har kompetens för att t. ex. undervisa i engelska i en lågstadieskola där det inte finns några andra lärare att ta till. Men hur skall den enskilda skolstyrelsen kunna påverka

förhållandena om det inte finns några sökande? Det kan ju vara så, att lärare med erforderlig utbildning söker sig till andra kommuner, där det i och för sig kan finnas gott om lärare med kompetens att undervisa i engelska men där de ändå får en tjänst. På vilket sätt har majoriteten tänkt sig styrningen i detta avseende?

Lars Gustafsson svarade inte på frågan om huruvida det här kan leda till en förändring av läroplanen – dvs. att man fortsättningsvis skall starta med undervisning i engelska i årskurs 4 i stället för, som i dag är fallet, i årskurs 3. Dessutom finns möjligheten – och denna utnyttjas på allt fler platser i landet – att starta med engelskundervisning före årskurs 3. Inom stadiet kan man ju förlägga undervisningen till den årskurs som man anser vara den lämpligaste.

Det finns ett antal mycket lovande försök med engelskundervisning redan fr. o. m. årskurs 1, vilket dock helt skulle omöjliggöras om nämnda förslag förverkligas. En analys av konsekvenserna i detta sammanhang visar på detta.

Lars Gustafsson berörde inte med ett enda ord dimensioneringsfrågan. Denna kvarstår således i allra högsta grad när det gäller de orter som riksdagen tidigare har beslutat om och som i fortsättningen inte skall ha någon lärarutbildning. Beslutet fattades ju på grundval av dimensioneringen, som var så ringa att det i praktiken innebar att det inte fanns något underlag för verksamheten. Nu vet vi att dimensioneringen skall utökas mycket kraftigt, och då är vår fråga: Har man från socialdemokraternas sida inte observerat detta förhållande?

Anf. 19 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Med anledning av Lars Gustafssons anförande vill jag göra en kommentar. Skälen till att vi nu driver frågan om en förlängning av utbildningen för s. k. tidigarelärare har jag tidigare redogjort för. Men det finns ytterligare ett skäl.

Vi anser nämligen att det är värdefullt att studenterna får så klara besked som möjligt om hur lärarutbildningen kommer att se ut. Ett sådant klart besked kunde man ge studenterna genom att säga att utbildningen förlängs och kommer att omfatta 160 poäng i stället för att bara säga att frågan kommer att omprövas, därför att man vill se hur det hela kommer att te sig efter ett tag när verksamheten verkligen har kommit i gång osv. Det är ju ett icke oväsentligt ekonomiskt åtagande från studenternas sida när dessa som lärarkandidater påbörjar den nya lärarutbildningen, vilken är lång och kostnadskrävande även för studenterna.

Anf. 20 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Som representant för de socialdemokratiska ledamöterna från Kalmar län vill jag avge en röstförklaring.

När beslutet om dimensionering och lokalisering av den nya lärarutbildningen fattades, tvingades vi konstatera att det inte fanns utrymme för en fortsatt lärarutbildning i Kalmar. Beslut om compensation inom teknikområdet har därefter fattats. I årets anslagsframställning från UHÄ framhålls dock att behovet av lärare är större än man tidigare har kunnat bedöma. Med hänsyn till detta har samtliga partier i vårt län, tillsammans med både

LO-distriktet och TCO-distriktet – skrivit till regeringen. Om regeringen bedömer att utbildningen behöver byggas ut, anser vi det vara naturligt att denna del av utbildningen förläggs till högskolan i Kalmar.

I budgetpropositionen i januari får vi ett svar. Då bedöms dimensionering, lokalisering och finansiering i ett enda sammanhang. Därför avstår vi i dag från att ta ställning i lokaliseringsfrågan. Inte heller kan vi stödja utskottet, som enbart hänvisar till det gamla beslutet. Vi räknar med att regeringen tar intryck av de argument som vi har framfört i vårt brev.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 6.)

Kammaren övergick till att debattera utbildningsutskottets betänkande 6 om hemspråksundervisning, m. m.

Hemspråksundervisning, m. m.

Anf. 21 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 6 behandlas en rad motioner från den allmänna motionstiden, vilka berör hemspråksundervisningen. I en kommittémotion föreslår vi i moderata samlingspartiet vissa förändringar av formerna för hemspråksundervisningen i syfte att åstadkomma dels en effektivisering av undervisningen, dels mera restriktiva regler för rätten till hemspråksundervisning.

När det gäller effektiviseringen tycker vi att man bör sätta in hemspråksundervisningen så tidigt som möjligt. För barn som kommer till Sverige i tidig ålder eller som är födda i Sverige förordas att hemspråksundervisningen koncentreras till förskolan samt grundskolans låg- och mellanstadier. För personer som har kommit till Sverige i något högre ålder får man givetvis anpassa hemspråksundervisningen till de individuella behoven. Med den här koncentrationen till förskolan samt låg- och mellanstadierna kommer – som vi ser saken – behovet av hemspråksundervisning att bli ganska litet på t. ex. högstadiet och i gymnasieskolan. Men om det skulle föreligga behov av hemspråksundervisning även på dessa stadier, anser vi det vara rimligt att studieförbunden eller invandrarnas egna organisationer får ta hand om undervisningen.

Vidare menar vi att man, för att åstadkomma en bättre effektivisering, bör förlägga hemspråksundervisningen utanför det ordinarie schemat. Det gör det möjligt att samla barn från flera skolor och på det sättet skapa större och mera homogena grupper.

Under mina resor ute i landet har jag haft tillfälle att konstatera att det är ett onödigt slöseri med resurser. På de olika skolenheterna sker nämligen undervisning med en elev och en lärare. I en annan skola i närheten kan det vara likadant, dvs. att en lärare har undervisning med en eller två elever.

Om man förlägger denna undervisning utanför schemabunden skoltid och om man kan samla elever från olika skolor, blir undervisningen också rent pedagogiskt mera fördelaktig.

I vår kommittémotion har vi också framhållit att man bör ändra på reglerna när det gäller rätten till hemspråksundervisning. Jag skall inte närmare beröra den utformning som vi hade tänkt oss. I samband med utskottsbehandlingen visade det sig ju att regeringen i juni i år införde nya regler, vilka alltså ännu inte har hunnit gälla särskilt länge. Vi kan därför acceptera utskottets avslag när det gäller denna del av vår kommittémotion. Givetvis kommer vi dock tillbaka till frågan, om det vid en utvärdering av de nya reglerna skulle visa sig att dessa inte är tillräckliga. När det däremot gäller förslagen till effektivisering, herr talman, vidhåller vi våra krav.

Jag yrkar bifall till reservation 2 i utskottsbetänkandet.

Anf. 22 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i sin motion om ett bättre resursutnyttjande för invandrarbarnen föreslagit att statsbidragen till hemspråk och undervisning i svenska som andraspråk skall slås ihop. Ett sådant schabloniserat bidrag borde fördelas till kommunerna med skolan som huvudman.

I höstas kom skolöverstyrelsen med en rapport i frågan som i stort sammanfaller med de tankar som framförs i vår kommittémotion. SÖ har dock inte föreslagit någon förändring vad gäller ett samlat huvudmannaskap för resurserna till invandrarbarnens språkutveckling. Inte heller utskottet tar ställning, utan hänvisar till att ärendet bereds i regeringskansliet, och därför har vi i folkpartiet reserverat oss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 23 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Riksdagen har tidigare i år behandlat anslaget till hemspråksundervisning. I detta betänkande tas mera principiella frågor upp, t. ex. frågan om hemspråkets organisation. De båda talarna har här framfört olika åsikter. Folkpartiet anser att skolan skall vara huvudman för hela anslaget oavsett om undervisningen förekommer i förskolan eller i skolan. Moderaterna har den åsikten att hemspråksundervisningen i huvudsak skall förmedlas i förskolan på låg- och mellanstadiet.

Utskottet har fått upplysningar om att SÖ, som haft regeringens uppdrag i denna fråga, har lämnat ett förslag till regeringen och att förslaget för närvarande behandlas i regeringskansliet. I nästa års budgetproposition kan alltså någon form av förslag förväntas från regeringen med anledning av bl. a. SÖ:s översyn på denna punkt.

Rent allmänt vill jag säga att ambitionen när det gäller invandrarbarnen måste vara den att de skall ha lika stora chanser som de svenska eleverna i den svenska skolan att nyttiggöra sig undervisningen, så att de blir lika skickade att söka sig till vidareutbildningar efter grundskolan och även efter genomgången gymnasium har möjligheter att hävda sig i högskolan.

Utbildningsutskottet var i måndags och tisdags i bl. a. Olofström, där vi fick en redogörelse för hur en invandrarkommun, som har rik erfarenhet av invandrare, mycket ambitiöst har gått in för att ge invandrarbarn undervisning. Det exempel vi studerade gällde finska barn som fick inhämta sina kunskaper på finska. Genom statistiken kunde vi notera att just de finska barnen i nästan lika stor utsträckning sökte till och i samma utsträckning som

svenska barn kom in på gymnasiet, och det är positivt.

Utvecklingen är nu sådan att det kommer invandrare till snart sagt alla kommuner i landet, och många kommuner saknar naturligtvis erfarenhet på detta område. Det är då viktigt att kunskaper förmedlas till dessa nya kommuner, som får i uppgift att på bästa sätt organisera undervisningen i hemspråk, så att invandrabarnen också får sådan undervisning att de kan hävda sig i den fortsatta karriären i gymnasiet och högskolan.

Vi kommer att få anledning att vidare diskutera principerna när det gäller de två frågor som folkpartiet och moderaterna reservationsvis har framfört, och därför behöver debatten i dag inte förlängas.

Jag yrkar för mitt vidkommande bifall till utskottets hemställan och avslag på de båda reservationer som är bifogade betänkandet.

Anf. 24 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Helge Hagberg sade i sitt anförande att invandrabarn skall ha samma möjligheter att tillgodogöra sig fortsatt undervisning som de svenska barnen. Jag hoppas att han därmed inte menade att vi andra har en annan åsikt än denna – det är nämligen inte alls fallet.

Det är emellertid så att färsk statistik visar att bilden av skolorna är en annan nu än tidigare. Allt fler invandrabarn föds i Sverige. I Stockholms skolor var under det senaste året nästan två tredjedelar av invandrabarnen födda i Sverige. Det ställer naturligtvis helt andra krav på utnyttjandet av de resurser till hemspråksundervisning och svenska som andraspråk som står till förfogande. Det behövs alltså en betydligt större flexibilitet.

I allt större utsträckning måste hemspråksträningen sättas in i förskola och lågstadium. De invandrabarn som kommer nu kanske kommer i högre åldrar och behöver svenska som andraspråk. Det förhållandet, som Helge Hagberg nämnde, att det nu finns invandrarkommuner över hela Sverige, ställer också andra krav på resursutnyttjandet.

Det är alltså bakgrunden till folkpartiets kommittémotion om ett förändrat resursutnyttjande, där också huvudmannaskapet tas upp.

Jag ser fram mot att riksdagen i budgetpropositionen får ett nytt förslag att ta ställning till.

Anf. 25 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Riksdagen fattade 1986 beslut om ändrade riktlinjer för invandrapolitiken. Förändringen innebar bl. a. att ordet "minoritetspolitik", som fanns i de tidigare riktlinjerna från 1975, ströks. Vidare gavs begreppet "valfrihet" en ny innebörd – en, anser jag, snävare betydelse än i de tidigare riktlinjerna.

Meningen med lagstadgade bestämmelser till skydd för minoriteter är att man med vanliga demokratiska majoritetsbeslut ute i kommunerna inte kan garantera minoriteter vissa rättigheter. En språklig eller etnisk minoritet behandlas på ett sätt i en kommun och på ett annat sätt i en annan kommun. Dessutom kan undervisning, kulturstöd etc. för en minoritet inom en kommun genom åren variera så kraftigt att föräldrar som tillhör minoriteter har svårt att planera undervisningen för sina barn.

Vi fick häromdagen en utmärkt demonstration av varför det behövs

riktlinjer för minoritetspolitiken i Sverige. I Jokkmokks kommun fattades beslut om att säga nej till samernas begäran om en samisk förskola. Beslutet grundades inte på ekonomiska skäl, utan på principiella skäl. Bl. a. påstods att samer skulle få svårare på den svenska arbetsmarknaden om de fick gå på eget dagis. Denna motivering är synnerligen märklig.

För det första innebär den att man underkänner de samiska föräldrarnas, ja, det samiska folkets rätt och kompetens att bestämma vad som är bäst för deras barn.

För det andra innebär den att kommunfullmäktige i Jokkmokk har en kunskap som ännu ingen forskare vågar stå för, nämligen att barn som inte går på svenskspråkigt dagis skulle ha svårare att få jobb när de blir vuxna. I Gällivare däremot har samerna ett alldeles utmärkt eget samedagis. Samerna är desamma med samma önskemål i både Jokkmokk och Gällivare, men om de får det de önskar avgörs inte av dem själva utan av den svenskspråkiga majoriteten.

Anta att samma principer skulle gälla för oss svenskspråkiga om vi vore i minoritet i landet: I en kommun skulle vi ordna dagis, i en annan inte; i en kommun skulle vi få svenskspråkiga klasser, i en annan kommun skulle vi få några lösa undervisningstimmar i hemspråket för att våra barn hjälpligt skulle lära sig att tala svenska.

Jokkmokks kommun anser säkert att samerna är en utmärkt turistattraktion, på marknaden skall de visa upp sig i färggranna kläder och kasta lasso efter renar, men förståelsen av vad det innebär att bevara och vidareutveckla den samiska kulturen har man tydligen inte.

Herr talman! Det är sådana här, säkert välmenande men patriarkaliska och ibland t. o. m. fördomsfulla beslut ute i kommunerna som gör det nödvändigt att ha en genomtänkt minoritetspolitik. Samiska och finska är två urgamla svenska språk. Genom invandringen har dessutom finskan blivit vårt största minoritetsspråk.

I Sverige finns några estniska skolor, det finns en fransk skola, vi har en tysk skola med anor från 1400-talet, det finns judiska skolor. I samtliga dessa skolor har minoriteten ett eget avgörande inflytande. Den finskspråkiga delen av den svenska befolkningen är i stort sett lika stor som den finlandssvenska befolkningen i Finland. I Finland har man bestämmelser som kräver inrättandet av svenska skolor om den svenskspråkiga befolkningen har en viss storlek. Det finns många finska politiker som vill ta bort dessa bestämmelser. De motiverar detta bl. a. med hur godtyckligt undervisningen i finska sköts i Sverige. Det är reminiscenser av fennomanin. Då sade man i Finland: Ryssar vilja vi inte bliva, svenskar kunna vi inte bliva, låtom oss bliva finnar.

Jag skulle vilja travestera fennomanins slagord och på tal om den finska minoriteten i Sverige säga: Finnar kunna vi inte bliva, svenskar vilja vi inte bliva, låtom oss bliva Sverigefinnar.

Det är en Sverigefinsk minoritet vi i dag har. Den kommer att förbli vår största språkliga minoritet. Men genom våra beslut gör vi den Sverigefinska minoriteten till ett slags ständiga invandrare i behov av patriarkaliskt stöd från majoritetsgruppen. Det finns i dag inte en enda grundskola eller utbildningslinje inom grundskolan som styrs av den Sverigefinska minorite-

ten. Vi har finska klasser i många kommuner, hemspråksundervisning osv., men ramarna är så vida att man ur föräldrarnas synvinkel kan uppfatta det som rent godtycke. Det är dags att nu stärka det finska språkets ställning i svenskt utbildningsväsende. Dessutom stärker vi då indirekt det svenska språkets ställning i Finland.

Utöver de dåliga möjligheterna till medinflytande från minoritetsgruppens sida präglas finskundervisningen och hemspråksundervisningen i övriga språk av vad man kan kalla handikappsynen: man läser finska eller ett annat minoritetsspråk därför att man inte kan svenska. De kulturella fördelarna med undervisningen tonas ned. Detta framgår med önskvärd tydlighet av en annan motion, där det föreslås att hemspråksundervisningen företrädesvis skall förläggas till förskolan och lågstadiet, endast undantagsvis till högstadiet.

Sverige har råd att ha en kulturellt inriktad hemspråksundervisning genom hela grundskolan, och det är rimligt att införa vissa regler som garanterar medinflytande för minoriteterna när det gäller planeringen av undervisningen. Sverige har dessutom ekonomisk och kulturell nytta av att många människor i vårt land får goda kunskaper i så många språk som möjligt. Frukterna av hemspråksundervisningen börjar nu synas: Eleverna som lämnar skolan får jobb i exportindustrin, inom biståndsprojekt världen runt osv.

Herr talman! Jag har i motion 1986/87:Ub830 också diskuterat vikten av en förändrad Sverigebild i skolan och i undervisningen. Vi har de senaste dagarna påmint om att rasistiska element åter lyfter upp handen till Hitlerhälsning i vårt land. Grupperna är än så länge små, men man kan inte bortse från att det sker en utveckling liknande den i Frankrike och Norge. Enligt min mening har många av de här ungdomarna som demonstrerar med Sverigepartiet och andra rasistiska grupperingar fått en skev historie- och samhällskunskapsundervisning i skolan. Det är 1800-talets nationalstatsidé, drömmen om en homogen nation, ett folk, ett språk, en kultur som slår igenom trots läroplanens vackra ord om internationalisering i undervisningen.

Vad har de här ungdomarna fått lära sig om samer, Sverigefinnar, vallonier, judar och zigenare som medskapare i Sveriges historiska utveckling? Vad har de fått veta om dagens invandrare? Vet de att man faktiskt kan födas i vårt land med samiska eller finska som sitt modersmål? Det vi behöver är inte litet lätt polityr i form av ökad information om dagens flyktingar och invandrare, det är en på djupet förändrad undervisning i den svenska historien och om den svenska kulturens framväxt. Då kan eleverna få lära sig att i frasen ärans och hjältarnas språk finns bara ett enda ord som är ursprungligt nordiskt, nämligen ordet och. Allt det andra är inlånat under olika perioder, och det försämrar inte vår svenska kultur. Den blandningen är något att vara stolt över!

Vi bör dessutom vara så stolta över vårt eget språk att vi kräver behörighet och kunnsighet av de lärare som skall lära invandrare vårt språk som andraspråk. Vi får hoppas att den nya grundskolläroplanen kan ändra på förhållandet. Nuvarande bristfälliga tillgång till kompetenta lärare i svenska som andra språk är en skymf mot vårt eget språk.

Herr talman! Sverige behöver utöver invandrapolitiken en genomtänkt minoritetspolitik. Sverige behöver språkkunniga medborgare, vi behöver en ny Sverigebild i undervisningen. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till motion 1986/87:Ub829 yrkande 1 beträffande skyldigheten för kommuner att inrätta finskspråkig utbildningslinje inom grundskolan eller Sverigefinsk skola. Jag yrkar också bifall till motion 1986/87:Ub830 yrkande 1 beträffande riktlinjer för minoritetspolitiken och yrkande 2 beträffande förändrad bild i Sverigeundervisningen samt till motion 1986/87:Ub830 yrkande 3 beträffande behörighetsregler som kompletteringsutbildning för lärare i ämnet svenska som andraspråk.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Utrikesutskottets betänkanden 6, 10, 11 och 12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 2

Mom. 1 (utbildning av lärare för grundskolans tidigare årskurser)

Först biträdades reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. med 109 röster mot 51 för reservation 2 av Larz Johansson m. fl. 132 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 140 röster mot 110 för reservation 1 av Birgitta Rydle m. fl. 45 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (utbildning av lärare för grundskolans senare årskurser)

Utskottets hemställan bifölls med 186 röster mot 110 för reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (viss utbildning i Karlstad)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 51 för reservation 4 av Larz Johansson m. fl. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (viss utbildning i Kalmar)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 54 för reservation 5 av Larz Johansson m. fl. 25 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (viss utbildning i Gävle–Sandviken)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 51 för reservation 6 av Larz Johansson m. fl. 29 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment.

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 6

Mom. 1 (sammanslagning av statsbidragen till hemspråk och undervisning i svenska som andraspråk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (regler för rätten till hemspråksundervisning i grundskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5 (skyldighet för kommuner att inrätta finskspråkig utbildningslinje inom grundskolan eller Sverigefinsk skola)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 2 för motion 1986/87:Ub829 av Alf Svensson i motsvarande del.

Mom. 6–8 (riktlinjer för minoritetspolitiken, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 2 för motion 1986/87:Ub830 av Alf Svensson i motsvarande del.

7 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1987/88:65 om vissa ändringar i reglerna om taxeringsrevision, m. m.

1987/88:Sk26 av Stig Josefson m. fl. (c)

1987/88:Sk27 av Knut Wachtmeister m. fl. (m, fp)

8 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 3 december

1987/88:254 av *Karl Erik Olsson* (c) till jordbruksministern om importen av äpplen:

I dag finns 2 800 ton prima och extra prima svenska äpplen i lager. Detta bedöms räcka till den 28 december. Handeln har framställt krav på att importen omedelbart släpps fri. Jordbruksnämndens jämkningsbud från gårdagen innebär att importstoppet hävs fr. o. m. den 16 december och att de svenska äpplena omedelbart åsätts ett lägre pris. Ett sådant förfarande kommer att leda till förluster för fruktodlarna, osålda restpartier och till att konsumenterna onödigt tidigt tvingas köpa importerad frukt, som vi vet är intensivt kemikaliebehandlad.

Eftersom hävandet av prisstoppet inte synes överensstämma med de principer för importlicenser som grundas bl. a. på riksdagsuttalanden i vilka enighet rått om värdet av svensk fruktodling, vill jag fråga jordbruksministern om regeringen avser att vidta några åtgärder.

Prot. 1987/88:37
3 december 1987

1987/88:255 av *Knut Wachtmeister* (m) till socialministern om rätten till sjukpenning:

Meddelande om frågor

En löntagare med 185 000 kr. i årsinkomst får ca 450 kr. per dag i sjukpenning. En lantbrukare med samma inkomst får däremot endast ca 300 kr. per dag.

Vilka åtgärder avser socialministern vidta för att rätta till detta missförhållande?

1987/88:256 av *Knut Wachtmeister* (m) till försvarsministern om försvarsurserna i Skåne:

Försvaret av Skåne liksom försvaret av övre Norrland har tidigare ansetts vara försvarets huvuduppgift.

Delar försvarsministern chefens för armén tveksamhet rörande de framtida möjligheterna att försvara Skåne?

1987/88:257 av *Paul Lestander* (vpk) till jordbruksministern om fiskevårdsinsatser i domänverkets fiskevatten:

Domänverket riktar nu ett erbjudande till de fiskeintresserade. De kan för 100 kr. få ett rikskort som omfattar alla domänverkets vatten. Enda undantaget är vatten som utarrenderats eller som marknadsförs som speciella kortfiskevatten och där särskilda insatser nedlagts i tillgänglighet etc. Mot en tilläggsavgift på 20 kr. får man fiska med fem nät.

Detta är en glädjande utveckling, och ger Ortsbefolkning och turister goda möjligheter att bedriva fiske i de vatten där domänverket har fiskerätt. Det skulle vara bra om det kunde klarläggas om detta kommer att följas upp med ökade insatser för fiskevård.

Mot denna bakgrund vill jag fråga jordbruksministern:

Tänker regeringen ta något initiativ för ökade planteringar och andra fiskevårdsinsatser på domänverkets fiskevatten?

1987/88:258 av *Ing-Marie Hansson* (s) till statsrådet Bengt Göransson om prövningen av tillstånd till sändning i närradio:

Skånepartiet har upprepade gånger anmälts till Sveriges närradioförbunds etiska nämnd, men har tidigare inte kunnat fällas. Enligt nämndens ordförande har programinslagen hållit sig "vid gränsen för det som kan tillåtas".

Nu har emellertid den etiska nämnden fällt Skånepartiet för ett programinslag om Olof Palme. Malmö närradio har i sin anmälan till den etiska nämnden anfört att programmet utgör ett sällsynt grovt brott mot närradios etiska regler.

Mot denna bakgrund vill jag fråga kulturminister Bengt Göransson:
Vilka möjligheter finns det att pröva Skånepartiets sändningstillstånd?

Prot. 1987/88:37
3 december 1987

Meddelande om frågor

9 § Kammaren åtskildes kl. 13.45.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson